

Československé vojenské výzvedné spravodajstvo (1919 – 1989).

plk. v.v. Dr. Miloslav Púčik, CSc. (Vojenský historický ústav)

Obdobie 1919 – 1931.

Po 1. svetovej vojne vzniklo z bývalého útvaru vojenskej polície Rakúsko-Uhorska 2. oddelenie Hlavného štábu MNO. V tomto období plnilo úlohy predovšetkým defenzívneho charakteru. Oddelenie malo vo svojej organizačnej štruktúre pátraciu a obrannú skupinu. Riadilo 2. oddelenia Zemských vojenských veliteľstiev (ZVV), 2. oddelenia divízií a peších plukov.

2. oddelenie Hlavného štábu MNO pôsobilo ako organická a relatívne samostatná súčasť ministerstva. Vzorom sa stala francúzska spravodajská služba, pretože československá armáda aplikovala francúzsku vojenskú doktrínu.

Prednosta 2. oddelenia bol priamo podriadený prvému zástupcovi náčelníka Hlavného štábu. Pôsobnosť tohto oddelenia sa zameriavala na ofenzívnu spravodajskú činnosť mimo územia štátu.

Vo vnútri Hlavného štábu a najmä v armáde sa od začiatku budovania vojenského spravodajstva presadila kontrarozviedna činnosť. Zameriavala sa primárne na eliminovanie zahraničných rozviedok a všetkých politických subjektov, ktoré sa snažili ovplyvňovať armádu. Kompetencie 2. oddelenia sa cielene rozširovali do roku 1931 len minimálne.

Oddelenie napríklad viedlo evidenciu všetkých orgánov, ktoré vysielala vojenská správa do zahraničia. Malo oprávnenie zasahovať do všetkých medzištátnych zmlúv vojenského charakteru. Súčasne ako jediný orgán riešilo zahraničnú problematiku a podieľalo sa na tvorbe zahraničnej politiky vo vojensko-politickej oblasti.

Organizačne sa členilo na niekoľko skupín. Napríklad: pátracia skupina, obranná skupina, zahraničná skupina, študijná skupina, všeobecná skupina a pomocný úrad. Tieto skupiny neboli vytvorené naraz, ale postupne, a to vo väzbe na proces výstavby armády.

Dôležitým spravodajským opatrením sa tej dobe stalo vytvorenie „Predsunutej agentúrnej ústredne“ v Liberci (PAÚ).

Obdobie 1931 – 1936.

Po vytvorení PAÚ v roku 1930 boli urýchlene budované ďalšie nové zložky 2. oddelenia. Pátraciu skupinu reorganizovali a na jej báze vytvorili pátraciu a obrannú sekciu. Pátracia sekcia riadila predsunuté pátracie skupiny.

Postupne vznikli „agentúrne strediská“ v Brne a v Bratislave a 5 PAÚ v pohraničí. Tieto plnili ofenzívne úlohy voči Nemecku a Rakúsku. Ďalšie skupiny a oddelenia neboli reorganizované a kompetencie z roku 1926 zostali v platnosti.

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

Rok 1936 – 15. marec 1939.

V tomto období eskalovala vážna hrozba vojnového konfliktu. Na bezpečnostnú situáciu musela adekvátne reagovať aj československá armáda, a to prijatím rôznych opatrení. Jedným z nich bola aj nová reorganizácia.

Došlo k zrušeniu ZVV. Vznikli armádne zbory. Reorganizácia 2. oddelenia Hlavného štábu zodpovedala koncepcii konvenčnej vojny na európskom kontinente.

Vojenská rozviedka vypracovala rôzne scenáre. V jednom z nich vypracovala spravodajský odhad, v ktorom predpokladala vznik vojnového konfliktu nielen s Nemeckom, ale aj Rakúskom a Maďarskom. Tento generický scenár ovplyvnil aj zameranie a činnosť celého vojenského výzvedného spravodajstva predmníchovskej republiky. V uvedenom období prebiehalo urýchlené dobudovanie operačnej rozviedky (strategické spravodajstvo ešte nebolo vytvorené).

Pátracia skupina sa stala najdôležitejšou zložkou 2. oddelenia. Skladala sa z dvoch samostatných sekcií, a to ofenzívnej a defenzívnej.

Ofenzívnu sekciu tvorili referáty jednotlivých teritórií podľa spravodajského záujmu. Sekcia mala v podriadenosti jednotlivé agentúrne strediská, ktoré riadili PAÚ (dislokované v pohraničí). Ich počet zvyšovali na základe závažnosti vyhodnotených výstražných indikátorov o hrozbe vojenskej agresie zo strany Nemecka. Niektoré PAÚ zostali aj naďalej zamerané na monitorovanie bezpečnostnej situácie v Rakúsku a Maďarsku.

Ofenzívna sekcia vysielala na jednotlivé zastupiteľské úrady ČSR vojenských attaché (pridelencov). V tomto období riadila ich činnosť v procese získavania hodnotných poznatkov a informácií. Požadovala ich získavanie výhradne „oficiálnou cestou“.

Defenzívna sekcia vyvíjala činnosť na území republiky. Prenikala do cudzích spravodajských služieb prostredníctvom vlastných agentúrnych sietí. Prioritne sa zamerala proti nemeckej a maďarskej rozviedke. Organizačne sa členila na referáty.

Z ostatných skupín 2. oddelenia mala dôležitý význam študijná skupina, ktorá vykonávala analytickú činnosť. Jej spravodajské produkty využívali najmä pátracie skupiny.

15. marec – 1940.

Dňa 14. marca 1938 emigrovala 11 členná skupina príslušníkov 2. oddelenia Hlavného štábu do Londýna. Okamžite pokračovala v spravodajskej činnosti.

V domácom odboji zostal zvyšok príslušníkov tohto oddelenia a časť prešla ilegálne do Poľska. Väčšinu členov domáceho odboja postupne zlikvidovalo gestapo.

Zvyšok príslušníkov oddelenia v odboji udržoval spojenie so „zvláštnou vojenskou skupinou“

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

v Londýne (mala asi 15 členov). „Skupina“ riadila aj niektoré expozitúry v zahraničí.

Rok 1940 – 1945.

Po porážke Francúzska nasledovalo premiestnenie ministerstva národnej obrany (MNO) z Paríža do Londýna. Vznikla tu exilová vláda. V rámci vybudovaného MNO pôsobilo aj 2. oddelenie Hlavného štábu. Základom sa stala „zvláštna vojenská skupina“. Oddelenie postupne doplňovali odborníkmi (asi 60 osôb). Riadilo a vykonávalo výzvednú činnosť, riadilo diverznú činnosť a zahraničné expozitúry. Udržiavalo spojenie s domácim odbojom. Získané relevantné informácie poskytovalo najmä rozviedkam Veľkej Británie, Francúzsku a ZSSR.

Rok 1945 – 1948.

Po oslobodení československú vojenskú rozvedku opäť obnovili ako 2. oddelenie v rámci Hlavného štábu. Štruktúra a kompetencie zostali približne zhodné s predvojnovým obdobím. Určené malo tieto hlavné záujmové priestory: Nemecko, Rakúsko, Taliansko, Vatikán, Anglicko, Francúzsko, Škandinávia, Holandsko a vznikajúci Benelux. Do roku 1948 zameranie rozvedky rozšírili aj na Rumunsko, Poľsko a Maďarsko.

2. oddelenie bolo podriadené druhému podnáčelníkovi Náčelníka Hlavného štábu (podnáčelník riadil aj 5. oddelenie – OBZ a 9. oddelenie – šifrovacie). V tomto období plnila vojenská spravodajská služba aj úlohy obranného charakteru.

Agentúrne spravodajstvo bolo v prvom období organizované z 2. oddelenia prostredníctvom pátracej skupiny „B“ (podriadená zástupcovi prednostu pre pátraciu činnosť). Skupina riadila všetky 2. oddelenia štábov vojenských oblastí, ktorým boli podriadené PAÚ (po roku 1945 boli nazývané aj ako „predsunuté spravodajské ústredne“). Koncom roka 1948 ich pôsobilo celkom 18. Počet pátračov kolísal od dvoch do piatich.

V priebehu roka 1946 bolo realizovaných niekoľko organizačných zmien. Oddelenie riadilo aj spravodajskú činnosť u vojsk. Podriadili mu 2. oddelenia štábov, zborov, divízií, „agentúrnych rozvedčikov“ na plukoch a samostatných pohraničných práporoch. Postupne začal výkon agentúrnej spravodajskej činnosti „kádrových pátračov“ na území záujmových štátov.

Pátraciu skupinu rozdelili na dve časti. B/v – riadila agentúrnu činnosť z vlastného územia prostredníctvom oblastných PAÚ a orgánov agentúrneho spravodajstva u vojsk. B/z – riadila agentúrnu činnosť pátračov v zahraničí a rezidentúry (vojenských pridencov a vojenské misie). Postupne vytvorili aj B/o – tzv. obrannú časť.

Prvá etapa budovania 2. oddelenia bola ukončená. Organizačnou štruktúrou zodpovedalo približne predvojnovej štruktúre, ale s inými názvami.

V tomto období základné úlohy a poslanie rozvedky zostali bez zásadných zmien. Prioritnými záujmovými priestormi zostali Nemecko a Rakúsko.

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

Činnosť rozvedky negatívne ovplyvnili najmä kompetenčné spory s Bedřichom Reicinom (Hlavná správa OBZ).

Roky 1948 – 1950.

Po mocenskom prevrate vo februári 1948 došlo v období minimálne 4 až 6 rokov nielen k značným personálnym a organizačným zmenám, ale aj v postavení a obsahu činnosti vojenskej rozvedky. Vznikla situácia ochromenia celého vojenského spravodajstva. Dokumentuje to napríklad počet spravodajských dôstojníkov. V januári 1948 mala vojenská spravodajská služba 147 dôstojníkov. V decembri 1950 ich počet klesol na 34. Zvlášť citeľne bol zasiahnutý agentúrny úsek. Na konci roka 1949 agentúrnu činnosť vykonávalo len 22 spravodajských dôstojníkov. Neskôr ich počet znížili ešte viac.

Na konci roka 1950 už vznikol stav veľmi závažného nedostatku spravodajských dôstojníkov pre agentúrny aparát u vojsk, pre 25 PAÚ a pre Hlavné ústredie. V podstate bol zlikvidovaný agentúrny prieskum u vojsk (vojskový prieskum). Po reorganizácii armády prešli postupne všetky PAÚ pod priame riadenie 2. oddelenia alebo pod nové ústredie – Hlavnú predsunutú agentúrnu ústredňu v Brne.

Vojenská spravodajská služba už nemala defenzívnu časť, pretože ju začlenili do Hlavnej správy obranného spravodajstva. Výrazne zosilnel kontrarozvedny aparát.

Obdobie 1951 – 1989.

Ovplyvnil ho najmä vznik NATO a Varšavskej zmluvy. Predpokladaný charakter budúceho vojnového konfliktu mal výrazný vplyv na zameranie vojenského výzvedného spravodajstva. Opäť vzrástla jeho dôležitosť.

Po reorganizácii celej armády bol reorganizovaný aj Hlavný štáb. Zmenami prešlo 2. oddelenie. Najskôr z neho vytvorili spravodajské oddelenie a v roku 1951 ho pretransformovali na Spravodajskú správu GŠ ČSĽA. Stabilizovať personál sa podarilo až v roku 1953.

Agentúrnu činnosť u všetkých vojenských okruhov až po divízie zastavili. Došlo k jej centralizácii a riadeniu z úrovne Spravodajskej správy GŠ. Postupne vznikol stav s evidentnou prevahou aparátu ministerstva vnútra. Túto skutočnosť využívala najmä civilná rozvedka – 1. správa ministerstva vnútra.

V uvedenom období začal trend nárastu významu najmä technických zložiek. Do priamej podriadenosti prešiel tzv. prápor meteorologických staníc (krycí názov pre rádiové odpočúvanie) a lúštitel'ská skupina, ktorú začlenili do šifrovacieho oddelenia.

Informačná zložka (najskôr oddelenie „A“, neskôr 1. oddelenie) začala prvé informačné produkty (spravodajské informácie) poskytovať až na prelome rokov 1953/1954. Získané informácie poskytovali len jednotlivým zložkám Hlavného štábu. Tie však zostávali často

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

nevyužitú. Do vojsk neboli vôbec distribuované. Kritika z vojsk poukazovala najmä na nežiaduci stav neinformovania armády o potenciálnom protivníkovi. Zmeniť tento stav sa podarilo postupne až od roku 1960. Začali byť už vyhodnocované varovné príznaky o hrozbe náhleho napadnutia protivníkom. V roku 1965 začal proces spracovávaní rôznych druhov spravodajských informácií.

Hlavné „sily a prostriedky“ strategickej rozvedky sa sústredili na spravodajsky vyhodnotené rozhodujúce operačné smery a hlavné záujmové štáty. Z hľadiska dôležitosti to boli od polovice 50. rokov 20. storočia nižšie uvedené záujmové priestory.

Priestor „Západné Nemecko“. Od prelomu rokov 1959 – 1960 väčšinu agentúrnych prostriedkov vojenskej rozvedky sústredili na tento hlavný záujmový priestor. Operačná rozvedka (oddelenie B/1) mala vo svojom zameraní určené pásmo, ktoré zasahovalo do Rakúska, prechádzalo časťou NSR a Francúzska. V takto geograficky vymedzenom priestore mala za úlohu budovať agentúrne siete. Spojenie zabezpečovali najmä „agenti – chodci“. Súčasne pripravovala na domácom území agentúru, ktorá mali byť v prípade vojny nasadzovaná s krátkodobými agentúrnymi úlohami do tyla nepriateľa.

Záložné agentúrne siete (v roku 1959 sa používal pojem „vojnová sieť“) sa budovali na území NSR, Rakúska a Francúzska. Do týchto sietí bolo zaradených 99 spolupracovníkov. Hlavné ústredie tento stav hodnotilo ako „úplne nevyhovujúci“, pretože vybudované agentúrne siete nedokázali pokryť hlavné a dôležité pomocné záujmové objekty.

Strategická rozvedka (oddelenie B/3) mala podľa nariadenia vykonávať rozvednú činnosť vo všetkých záujmových kapitalistických štátoch z legálnych pozícií. „Operatívni pracovníci – legalizanti“, ktorí boli priamo riadení oddelením (formou riadiacich orgánov) pôsobili v určených záujmových priestoroch ako príslušníci úradu vojenského pridelenca pod krytím ministerstva zahraničných vecí, ministerstva zahraničného obchodu a iných organizácií, ktoré mali v zahraničí svojho zástupcu.

V mierovom období rozsah objektov informačného pokrytia operačnej agentúrnej rozvedky geograficky vymedzovala hĺbka priestoru štátnych hraníc NSR s Francúzskom. V prípade vzniku vojnového konfliktu medzi NATO a Varšavskou zmluvou to už bola celá hĺbka priestoru určeného pásma až po pobrežie ohraničené kanálom La Manche na francúzskej strane. Výzvedné pásmo jednej operatívnej zložky v záujmovom priestore malo šírku 100 až 200 kilometrov a hĺbku 150 až 200 kilometrov. Zameranie výzvednej činnosti konkrétnej operatívnej zložky v tomto období vyplývalo z úloh určených v príslušnom nariadení celému „operatívne výzvednému spravodajstvu“.

V roku 1961 došlo k zlúčeniu Informačnej správy GŠ ČSLA so Spravodajskou správou GŠ

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

ČSLA, ktorá musela prevziať aj zodpovednosť za odborné riadenie orgánov prieskumu armád a druhov vojsk. Súčasne zo svojich počtov vytvárala v prípade potreby spravodajskú správu frontu. Budovanie agentúrnych sietí, príprava a nasadzovanie agentúrnych prostriedkov prebiehalo na začiatku 60. rokov minulého storočia s cieľom dosiahnuť stav, kedy by operačná agentúra rozvedka bola schopná od roku 1967 monitorovať a vyhodnocovať vo svojom pásme výstavbu a dislokáciu atómových prostriedkov operačno-taktického dosahu, zbraní hromadného ničenia (ZHN) a hlavných divízií Bundeswehru. Ďalšie úlohy vyplývali zo zámeru systematicky preverovať väčšinu hlavných objektov na území NSR a Francúzska s dôrazom na základne ZHN, prostriedky navádzania a riadenia.

V procese vytvárania záloh agentúrny úsek v roku 1966 ukončil výstavbu agentúrnych prieskumných skupín v počte 26. Tieto sa stali záložným prostriedkom operačnej agentúrnej rozvedky.

V roku 1966 začal proces budovania a prípravy „skupín zložiek schopných nasadenia“ najmä vo variantoch začatia vojnového konfliktu a v jeho priebehu. Tieto skupiny cvičili na nasadenie vo Francúzsku. Do roku 1970 už boli pripravené na scenár vzdušného výsadku. Takmer 50 % z nich už dosiahla schopnosť vysadenia padákom a tretina z nich aj na variant diverznej činnosti.

V súvislosti s predpokladaným scenárom vypuknutia vojnového konfliktu a bojovou činnosťou potenciálneho protivníka v západnej časti územia ČSSR vybudovala vojenská rozvedka do roku 1967 dvanásť rezidentúr (do roku 1964 pôsobili na území ČSSR 4 rezidentúry s krycím označením JASAN, VRBA, BUK a JEDLE).

V záujmových priestoroch v období 60. rokov 20. storočia vybudovala 26 legálnych rezidentúr, v ktorých pôsobilo celkom 58 až 95 príslušníkov. V týchto priestoroch pôsobilo aj 29 až 178 vedomých informátorov

V období 60. rokov 20. storočia v záujmových priestoroch budovala z pátračov-špecialistov a záložných pátračov-špecialistov aj nelegálne (ilegálne) rezidentúry. Zámer spočíval v posilnení procesu získavania relevantných informácií z určených záujmových priestorov, a to: NSR, Francúzska, Talianska, Rakúska, Veľkej Británie a Španielska.

V rokoch 1966 až 1970 celkom vybudovala 23 nelegálnych rezidentúr z pátračov-špecialistov a v rokoch 1963 až 1967 ďalších 8 nelegálnych rezidentúr zo záložných pátračov-špecialistov. V 60. rokoch 20. storočia pôsobilo v záujmových priestoroch celkom 68 rezidentúr. Agentúrny úsek vojenskej rozvedky do týchto priestorov nasadil 59 agentov, 23 pátračov-špecialistov a 16 záložných pátračov-špecialistov. Vybudoval 45 agentúrnych prieskumných skupín a 19 rezidentúr záložných agentúrnych sietí

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

V súvislosti s predpokladaným variantom vypuknutia vojnového konfliktu museli byť pripravené na aktivovanie v časovej postupnosti rôzne druhy agentúrneho prieskumu – agentúrna sieť v záujmovom priestore, agentúrne chodecké skupiny (pôsobili v hĺbke 100 až 150 km), agentúrne prieskumné skupiny, skupiny špeciálneho určenia, diverzné oddiely a rezidentúry záložných agentúrnych sietí. Zámer spočíval v tom, aby v období začatia bojovej činnosti postupne pokryli priestory rozmiestnenia hlavných prostriedkov predpokladaného protivníka v súlade s usporiadaním jeho operačnej zostavy v období vojnového konfliktu.

V 70. rokoch 20. storočia zvýšilo Hlavné ústredie enormný tlak na vybudovanie nových „legálnych rezidentúr“, „nelegálnych rezidentúr“ a „zmiešaných rezidentúr“ v záujmových priestoroch.

Vybudované „nelegálne rezidentúry“ na rozdiel od „legálnych rezidentúr“ nemali krytie oficiálnych úradov ČSSR. Najčastejšie išlo o diplomatické, obchodné zastupiteľstvá, novinárske centrály, misie rôzneho charakteru a iné. V období vzniku mimoriadnej situácie a vojnového konfliktu mali byť vytvárané vojnové agentúrne rezidentúry.

Nelegálne rezidentúry sa stali jedným z najúčinnějších a základných prostriedkov vojenského výzvedného spravodajstva pre získavanie hodnotných poznatkov a informácií nielen v mierovom období, ale aj vojnového konfliktu. Tieto rezidentúry pôsobili v každom záujmovom štáte, a to nezávisle na charaktere diplomatických a iných oficiálnych vzťahov s ČSSR. Limitujúcim faktorom nebolo ani to, či tieto štáty boli neutrálne alebo „vojensky nepriateľské“. Význam NSR ako hlavného záujmového priestoru sa prejavil aj v koncepcii výstavby a použitia záloh. Prvé oddelenie Spravodajskej správy GŠ ČSLA začalo v druhej polovici 70. rokov minulého storočia budovať zálohy rôznych kategórií.

Prioritne to boli spolupracovníci schopní kedykoľvek na ilegálne nasadenie na „fals“ (falzifikáty dokladov) do určeného záujmového priestoru. Najčastejšie sa využívali na krátkodobé plnenie úloh.

Ďalšiu kategóriu tvorili spolupracovníci schopní ilegálneho nasadenia ako „nelegáli“ na dlhodobé plnenie úloh. Dôležitú úlohu plnili aj spolupracovníci schopní legálneho nasadenia v krátkej dobe alebo dlhodobom časovom horizonte.

Podstata zámeru budovania záloh spočívala v zabezpečení splnenia organizačných úloh v riadení a v budovaní agentúrnej siete v akýchkoľvek variantoch situácie.

Zálohy mali za úlohy plniť aj informačné úlohy, ktoré nedokázala pokryť sieť agentov. Prioritou aj naďalej zostalo budovanie siete samostatných agentov. V tejto súvislosti zálohy fungovali len ako náhradné riešenie.

Agentúrny úsek v 70. a 80. rokoch 20. storočia vytvárali oddelenia: 1. oddelenie agentúrneho

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

operačného prieskumu, 2. oddelenie strategického agentúrneho prieskumu pre oblasť Európa a Amerika, 23. oddelenie strategického agentúrneho prieskumu pre oblasť Blízky, Stredný a Ďaleký východ.

Oddelenie agentúrneho operačného prieskumu organizovalo a vykonávalo výzvednú činnosť do záujmových priestorov NSR a Rakúska. Na území ČSSR pôsobilo 5 skupín: 1. skupina Plzeň, 2. skupina Karlovy Vary, 3. a 4. skupina výstavby „nelegálov“ Praha. V záujmových priestoroch pôsobili štyri rezidentúry. Dve v NSR (Bonn a Kolín nad Rýnom), jedna vo vtedajšom Západnom Berlíne a jedna v Rakúsku – vo Viedni. V prípade vzniku „mimoriadnej situácie“ malo 1. oddelenie Spravodajskej správy GŠ ČSLA pripravených v zálohe 37 spolupracovníkov za účelom riadenia a 39 spolupracovníkov so zámerom vyslania do záujmových priestorov s cieľom plniť informačné úlohy chodeckým spôsobom.

Agentúrna sieť oddelenia mala v štruktúre (stav k 1. 2. 1975) 28 agentov v NSR, dvoch vedomých informátorov v NSR, jedného agenta a informátora v Rakúsku, 12 spolupracovníkov, ktorí pôsobili v záujmových priestoroch dlhodobo, 39 spolupracovníkov agentúrnych chodeckých skupín a 37 spolupracovníkov pre oblasť riadenia procesu náborovej činnosti (z nich 24 vycvičených ako radisti).

V roku 1976 začal proces získavania a vysielania „vhodných cudzincov“ žijúcich na území ČSSR so zameraním na vyhľadávaciu činnosť.

Hlavné ústredie zaradilo medzi priority priestory pravdepodobného vyvedenia a sústredovania vojsk a celý prihraničný priestor. Schválený scenár predpokladal nasadenie agentúrnej chodeckej skupiny 4. skupiny 1. oddelenia Spravodajskej správy Západného vojenského okruhu do záujmových priestorov, ktorých monitorovanie nedokázali svojimi agentúrnymi prostriedkami zabezpečiť 1., a 2. skupina 1. oddelenia Spravodajskej správy GŠ ČSLA.

V súvislosti s uvedeným scenárom muselo Hlavné ústredie nevyhnutne vyriešiť spôsoby nasadenia agentúrnych chodeckých skupín do záujmových priestorov. Požadovalo praktické overenie reálnosti týchto spôsobov nasadenia a kalkulačných časov. V súvislosti s náročnými informačnými požiadavkami agentúrny úsek musel pripraviť a nasadiť v čo najkratšom čase do záujmových priestorov kvalitných „agentov – oporné body“.

Vytypované a preskúmané ilegálne prechody štátnej hranice sa nachádzali na území NSR a Rakúska. Špecifická požiadavka spočívala v tom, aby prechody do NSR umožňovali aj optimálny peší presun alebo na bicykli až do hĺbky 30 – 50 kilometrov.

Na území Rakúska začal proces budovania pomocnej siete, ktorej prioritná úloha spočívala v poskytnutí adekvátnej pomoci agentúrnym chodeckým skupinám pri nasadení do záujmového priestoru.

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

Zachovaná archívna dokumentácia charakterizuje (60. roky minulého storočia) 2. oddelenie strategického agentúrneho prieskumu (60. roky minulého storočia) aj ako „výkonný orgán“ Spravodajskej správy GŠ ČSLA k vykonávaniu agentúrneho prieskumu na území Rakúska, Švajčiarska, Belgicka, Holandska, Veľkej Británie, Talianska, Kanady, USA, Španielska a Maroka. Oddelenie riadilo legálne rezidentúry, (zložené z príslušníkov vojenských oddelení zastupiteľských úradov a legalistov), pátračov-špecialistov a agentúrne siete.

Oddelenie strategického agentúrneho prieskumu sa skladalo zo skupín. 1. skupina riadila rezidentúry: Viedeň, Bern, Brusel a Haag. 2. skupina riadila rezidentúry: Londýn, Ottawa, Washington, Mexiko a Havana. 3. skupina riadila rezidentúry: Rím, Madrid, Káhira, Damašk, Alžír, Kábul, Hanoj a Rabat.

Strategický agentúrny prieskum pre oblasť Európa a Amerika – 2. oddelenie Spravodajskej správy GŠ ČSLA v 70. rokoch 20. storočia riadilo a vykonávalo výzvednú činnosť v záujmových priestoroch USA, Kanady, Veľkej Británie, Francúzska, Talianska, Belgicka, Holandska, Španielska a Švajčiarska.

Organizačne sa členilo na: velenie oddelenia a 3 skupiny na území ČSSR. 1. skupina riadila rezidentúry Paríž a Bern, 2. skupina rezidentúry Washington, Ottawa, Londýn a Quito, 3. skupina riadila rezidentúry Rím, Madrid, Brusel, Haag a Belehrad.

Legalizantov pripravovalo 4. oddelenie Spravodajskej správy GŠ ČSLA.

V zálohe pre variant „mimoriadnej situácie“ malo 2. oddelenie vybudovanú záložnú sieť zloženú z 24 spolupracovníkov. V ďalšom období doplnilo túto sieť 6 spolupracovníkov. Dôvod spočíval v zámere nasadiť ich do záujmového priestoru – Francúzsko. V tomto priestore mali plniť mimoriadne informačné úlohy chodeckým spôsobom.

Hlavné ústredie rozhodlo, že do roku 1978 budú všetky zahraničné pracoviská doplnené na plánované počty. Do roku 1980 mali plánované tabuľkové počty pracoviská v ČSSR dosiahnuť úroveň 90 % s doplnením počtov príslušníkov oddelenia, ktorí odchádzali do výsluhového dôchodku. Zámer nedokázalo zrealizovať.

Strategický agentúrny prieskum pre oblasť Blízkeho, Stredného a Ďalekého východu (23. oddelenie) organizoval a vykonával spravodajskú činnosť v záujmových priestoroch: Egypt, Sýria, Alžírsko, India, Albánsko, Čína, Vietnam, Severná Kórea, Afganistan a Kuba (oddelenie vzniklo v roku 1973).

Agentúrna sieť 23. oddelenia v tomto období ešte nebola plne schopná plniť požadované informačné úlohy. Hlavné ústredie rozhodlo zmeniť koncepciu náborovej činnosti a aplikovať ju najmä v krízových priestoroch. Agentúrna sieť oddelenia (k 1. februáru 1975) mala 3 agentov, 4 vedomých informátorov, 16 spolupracovníkov (v záujmových priestoroch pôsobili

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

už dlhodobo) a 5 spolupracovníkov v ČSSR. Časť agentúrnych prostriedkov prevzalo od 2. oddelenia Spravodajskej správy GŠ ČSLA.

V druhej polovici 70. rokov 20. storočia Hlavné ústredie rozhodlo v rámci 23. oddelenia a podriadených rezidentúr uskutočniť niekoľko organizačných zmien a čiastočne prerozdeliť agentúrne prostriedky.

Ďalším oddelením Agentúrneho úseku bolo 3. oddelenie – špeciálneho zabezpečenia agentúrneho prieskumu (1. skupina – dokladovej dokumentácie, 2. skupina – agentúrnej situácie, 3. skupina – operatívnej evidencie a archívu a 4. skupina – ochrany agentúrneho prieskumu). Oddelenie malo plánovaných 31 tabuľkových miest. Naplnenosť dosiahla úroveň 81,5 %.

Podľa schváleného štatútu (4.10.1978) fungovalo 3. oddelenie ako orgán spravodajskej správy pre: zabezpečenie agentúrneho prieskumu falzifikátmi dokladov krajín záujmových priestorov, agentúrnej situácie v týchto priestoroch, archiváciu agentúrnych materiálov, zhotovovanie československých a spravodajských dokladov, lustrácie v operatívnych evidenciách (Spravodajskej správy GŠ ČSLA a federálneho ministerstva vnútra), rozvoj mechanizácie, automatizácie, výpočtovej techniky a videotechniky v prospech operatívnych oddelení.

Vývojové technické stredisko 07 (1. skupina – „tajnopisná“, 2. skupina – analyticko-chemická a technologická, 3. skupina – polygrafická, 4. skupina – polygraficko-technická, 5. skupina – materiálová a 6. skupina – tajná tlačiareň). 4. oddelenie – legalizácie a prípravy. Výcvikové stredisko 06 (1. skupina – špeciálnej prípravy a 2. skupina – jazykovej prípravy).

Celkom mal agentúrny úsek v roku 1969 plánovaných 365 tabuľkových miest. Naplnenosť dosiahla úroveň 88,8 %.

V 70. rokoch minulého storočia Agentúrny úsek tvorili: 1. oddelenie – operačného agentúrneho prieskumu, 2. oddelenie – strategického agentúrneho prieskumu pre oblasť Európa a Amerika, 23. oddelenie – strategického agentúrneho prieskumu pre oblasť Stredný a Ďaleký východ, 3. oddelenie – zabezpečenia agentúrnej činnosti, 4. oddelenie – agentúrneho náboru, špeciálnej prípravy a legalizácie, 18. oddelenie – šifrovej služby, Spravodajský inštitút, VTS 07 – Výskumné a skúšobné stredisko a 17. samostatná skupina – obrany a ochrany. V 80. rokoch 20. storočia bolo vytvorené 25. oddelenie strategického agentúrneho prieskumu oblasť – „Stredná Európa“.

Plánovaný počet príslušníkov Agentúrneho úseku predstavoval v uvedenom roku 324 osôb. Skutočný počet dosahoval úroveň 282 osôb. Plánovaný počet dôstojníkov – legalizantov mal byť 102 osôb. Skutočný počet bol výrazne nižší, a to 69 osôb. Celková personálna naplnenosť Agentúrneho úseku dosahovala úroveň 83 %. Operatívnu časť sa podarilo naplniť len na 73 %.

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

Tento stav dlhodobo kritizovalo velenie agentúrneho úseku. Pretrvával od počiatku tzv. normalizácie a negatívne sa prejavoval plošnými vlnami čistiek až do roku 1975.

Operatívne oddelenia mali v záujmových priestoroch 42 agentov, 19 vedomých informátorov a 70 spolupracovníkov. Na území ČSSR zabezpečovalo celý komplex agentúrnej činnosti 142 spolupracovníkov. Zabezpečovacie oddelenia agentúrneho úseku mali 15 spolupracovníkov na domácom území.

Agentúrny úsek riadil úrady vojenských a leteckých pridencov. Vážne problémy pretrvávali v obsadzovaní funkcií legalizantov. Tieto funkcie boli v záujmových priestoroch naplnené len na 47 %. Predpoklad spočíval v ambicióznom pláne, že sa ich podarí naplniť v časovom horizonte dvoch až troch rokov. Realizovať sa ho nepodarilo.

Personálna naplnenosť Agentúrneho úseku dosiahla v roku 1981 úroveň 88 %. V hlavných a pomocných záujmových priestoroch pôsobilo na oficiálnych funkciách 49 spravodajských dôstojníkov, čo predstavovalo naplnenosť 84,8 % (plánovaný počet: 58). Pod legalizačným krytím pôsobilo celkom 27 spravodajských dôstojníkov (plánovaný počet: 51), čo predstavovalo naplnenosť na úrovni 53 %.

Celkom bolo na Agentúrnom úseku obsadených 303 tabuľkových miest (plánovaný počet: 341). Naplnenosť tohto úseku dosiahla úroveň 88,8 %.

V roku 1981 mal Agentúrny úsek celkom 400 agentúrnych prostriedkov. Časť z nich boli spolupracovníci na domácom území.

V záujmových priestoroch v zahraničí pôobili agentúrne prostriedky týchto oddelení: 1. oddelenie riadilo 20 agentov a 2 spolupracovníkov, 2. oddelenie riadilo 10 agentov, 14 vedomých informátorov a 13 spolupracovníkov, 3. oddelenie riadilo 9 agentov, 7 vedomých informátorov a 26 spolupracovníkov, 4. oddelenie riadilo 12 agentov a 15 vedomých informátorov a 10 spolupracovníkov a 5. oddelenie riadilo len 1 spolupracovníka. V záujmových priestoroch pôsobilo celkom 51 agentov, 36 vedomých informátorov a 52 spolupracovníkov (celkom 139 agentúrnych prostriedkov).

Na území ČSSR riadil Agentúrny úsek celkom 261 spolupracovníkov. Najviac z nich riadilo 1. oddelenie, a to 167. Ostatné oddelenia riadili tieto počty spolupracovníkov: 2. oddelenie 27, 3. oddelenie 14, 4. oddelenie 31 a 5. oddelenie 2 spolupracovníkov.

Spravodajská správa GŠ ČSLA mala v roku 1983 celkom 98 agentúrnych prostriedkov, z nich bolo 68 agentov (podľa náčelníka Spravodajskej správy GŠ ČSLA genpor. J. Broža 42 z nich získali v období troch rokov) a 30 vedomých informátorov.

Z celkového počtu agentov 45 predurčila pre plnenie strategického agentúrneho prieskumu a 23 pre operačnú agentúrnu rozvedku. Z hľadiska hodnoty získala vojenská rozvedka 13

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

„cenných agentov“, 17 „agentov strednej hodnoty“ a 15 „agentov slabšej hodnoty“.

25. oddelenie strategického agentúrneho prieskumu (oblasť „Stredná Európa“) riadilo rezidentúry v záujmových priestoroch, v ktorých sa predpokladal budúci vojnový konflikt. Súčasne v nich budovalo a riadilo aj agentúrne siete. V niektorých archívnych dokumentoch je zameranie oddelenia charakterizované ako „strategický prieskum blízkeho dosahu“.

Pôsobnosť jednotlivých skupín bola v schválenej pôsobnosti oddelenia určená nasledovne: 1. skupina riadila rozviednu činnosť zameranú na hlavné záujmové objekty v záujmových priestoroch NSR (rezidentúry „HVOZD“ – Kolín nad Rýnom, „BORY“ – Bonn), Západný Berlín (rezidentúra „OSTROV“) a Rakúsko (rezidentúra „PRŮSEK“ – Viedeň). 2. skupina mala určené tieto záujmové priestory: Francúzsko (rezidentúra „MÝTINA“ – Paríž), Belgicko (rezidentúra „PALOUK“ – Brusel), Holandsko (rezidentúra „ROKLE“ – Haag), Luxembursko a Švajčiarsko (rezidentúra „PASEKA“ – Bonn). 3. skupina mala nariadené vykonávať „...rozviednu činnosť a ostatné agentúrne úlohy...“ predovšetkým z vlastného územia. Súčasne sa skupina podieľala na výbere, príprave, vysielaní a riadení ilegálov („nelegálov“). 4. skupina sa podľa návrhu z roku 1985 zriadila so zámerom riadiť krycie pracovisko v podmienkach Federálneho ministerstva zahraničného obchodu ČSSR. V tomto období musela riešiť dovoz embargovanej techniky pod legalizačným krytím podniku zahraničného obchodu TRANSAKTA (referát zvláštnych dovozov). V období zvýšeného napätia sa podľa schváleného zámeru táto skupinu sťahovala späť na Hlavné ústredie, kde mala plniť úlohy v rámci 3. skupiny.

Informačný úsek Spravodajskej správy GŠ ČSLA analyzoval poznatky a informácie z viacerých zdrojov. Oblasť spravodajského záujmu mali rozdelené jeho jednotlivé oddelenia. Oddelenie operačno-taktickej a technickej informácie (19. oddelenie). Zodpovedalo za monitorovanie a vyhodnocovanie oblasti výstavby, vyzbrojovania a operačno-taktických zásad použitia ozbrojených síl NATO a Rakúska. Oddelenie analyzovalo operačnú prípravu stredoeurópskeho priestoru vedenia bojovej činnosti a tylové zabezpečenie bojovej činnosti ozbrojených síl NATO.

Prvá skupina 19. oddelenia analyzovala bojové kvality a trendy rozvoja cudzej vojenskej techniky s dôrazom na zbrane hromadného ničenia. Ďalšou dôležitou oblasťou boli zbrane, bojová technika a hlavné trendy vo vyzbrojovaní pozemného vojska, vojenského letectva a rádioelektronických prostriedkov ozbrojených síl NATO a Rakúska. V druhej polovici 80. rokov minulého storočia Hlavné ústredie zameranie rozšírilo o technické prostriedky, ktoré predpokladalo z hľadiska určenia na vedenie vojnového konfliktu v kozmickom priestore.

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

Druhá skupina 19. oddelenia mala za úlohu analyzovať ozbrojené sily členských štátov NATO, Rakúska, Švajčiarska. Mimoriadny význam malo získavanie a vyhodnocovanie poznatkov a informácií o operačnej príprave „Stredoeurópskeho priestoru vedenia bojovej činnosti“. Dôraz sa kládol na predpokladané pásmo proti ČSSR. Z hľadiska problematiky budovania ozbrojených síl mala skupina striktne určené zameranie na: USA, NSR, Francúzsko, Rakúsko, Španielsko a Portugalsko.

Tretia skupina 19. oddelenia monitorovala a vyhodnocovala všetky informácie, ktoré obsahovali relevantné údaje o zásadách vedenia bojovej činnosti a operácií, taktických a operačných normách, zásadách použitia ZHN, logistickom zabezpečení do stupňa armádny zbor, vrátane. Vyhodnocovala aj informácie o použití vojenského a vojskového letectva ozbrojených síl s dôrazom na ozbrojené sily NSR, USA a Francúzska v podmienkach „Stredoeurópskeho priestoru vedenia bojovej činnosti“.

Prvá skupina 20. oddelenia analyzovala aj problematiku zbrojárskej výroby a spolupráce v rámci NATO. Systematicky monitorovala a vyhodnocovala aj export zbraní a bojovej techniky do rozvojových krajín. Ďalšou prioritnou oblasťou skupiny bolo vyhodnocovanie vojenských (obranných) výdavkov a rozpočtov, ekonomických príprav členských krajín NATO na predpokladaný variant vojnový konflikt. Aktualizované museli základné údaje o ekonomike týchto krajín.

Druhá skupina 20. oddelenia sa zameriavala na vypracovanie spravodajských informácií operatívneho charakteru o NATO, dôležitých európskych neutrálnych štátoch a kľúčových aktéroch krízových oblastí. Ďalšou náplňou činnosti tejto skupiny bolo zhromažďovanie „materiálov encyklopedického charakteru“ ku krízovým oblastiam.

Tretia skupina 20. oddelenia sa zameriavala nielen na analýzu vojenských doktrín NATO a jednotlivých členských krajín Aliancie, ale aj Rakúska a Švajčiarska. Vyhodnocovala pomer síl potenciálnych protivníkov v „Stredoeurópskom priestore vedenia bojovej činnosti“, plány použitia strategických útočných síl a jadrových síl v tomto priestore. V 80. rokoch 20. storočia sa zameranie skupiny rozšírilo o problematiku protiraketovej obrany, PVO, militarizáciu kozmu, strategických útočných a obranných síl.

Špecifická problematika bojovej pohotovosti ozbrojených síl NATO bola jednou z prioritných oblastí v zameraní 21. oddelenia. Okrem NATO vyhodnocovalo aj dôležité vojenské cvičenia neutrálnych krajín Európy.

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

Spravodajská správa GŠ ČSLA (vrátane jej tzv. zakrytej časti – 248. prevádzkového práporu) dosiahla v roku 1987 naplnenosť na 89 % (dôstojnícke funkcie: 89,4 % a práporčické: 89,2%). Napríklad podriadený útvar - 78. rádiové stredisko zvláštneho určenia sa podarilo personálne naplniť na 92,8% dôstojníkov a 92,5% práporčikov.

Pomerne vysokú úroveň personálneho naplnenia mala aj tzv. zakrytá časť – 248. prevádzkový prápor. Naplnenosť u dôstojníkov dosiahla úroveň 92,8 % (plánovaných: 559, skutočný počet: 519) a u práporčikov dosiahla úroveň 87,2% (plánovaných: 118, skutočný počet: 103). Plánované funkcie legalistov sa podarilo naplniť na 77,4% (plánovaných: 102 dôstojníkov, skutočný počet: 79).

Personálna naplnenosť Spravodajskej správy GŠ ČSLA s podriadenými útvarmi dosiahla koncom 80. rokov 20. storočia u dôstojníkov úroveň 90,5% (plánovaných: 859, skutočný počet: 778), u práporčikov 90,6% (plánovaných: 407, skutočný počet: 369) a u „občianskych pracovníkov“ 81,3% (plánovaných: 177, skutočný počet: 144).

Z hľadiska národnostného zloženia je možné konštatovať, že sa nepodarilo zvýšiť podiel príslušníkov slovenskej národnosti. V dôstojníckom zbore pôsobilo 19 % Slovákov a v práporčickom len 6%. Po odchode silných ročníkov do dôchodku sa podarilo v roku 1987 stabilizovať vekové zloženie. Najviac bolo dôstojníkov vo veku do 40 rokov (57%). Vo veku do 50 rokov slúžilo 23% a nad 50 rokov 23%. Úroveň vysokoškolského vzdelania získalo 84% dôstojníkov.

Československá vojenská spravodajská komunita zostáva aj naďalej zaujímavou témou nielen pre odbornú, ale aj laickú verejnosť. Postupné odhaľovanie oblastí činnosti, ktoré museli byť pred rokom 1989 z rôznych dôvodov utajované, vyvolávajú úprimný záujem prehĺbiť si stupeň poznania. Na druhej strane sú vďačným zdrojom rôznych dezinformácií, ktoré sú buď zverejňované účelovo o ich činnosti alebo sú len prirodzeným dôsledkom neznalosti tejto mimoriadne náročnej problematiky.

Vojenské výzvedné spravodajstvo, respektíve vojenská rozviedka, ešte stále zostáva pomerne veľkou neznámou a čaká na komplexné odborné spracovanie a sprístupnenie verejnosti.